

ORATÒRIA I RETÒRICA: DE LA ROMA D'AHIR A LA CATALUNYA D'AVUI

ANÀLISI DE
DISCURSOS

Marta Cardoso Vázquez

Institut Rovira-Forns

Àmbit humanístic / Departament de llengües

José Luis Cantón Paterna

16·12·2021

Agraïments

La realització d'aquest treball de recerca no ha estat gens fàcil: ha suposat hores de treball i molt sacrifici, però, tot i això, estic agraïda d'haver tingut l'oportunitat de poder nodrir-me del coneixement clàssic de l'art de la retòrica.

D'una banda, m'agradaria agrair a la Universitat Autònoma de Barcelona la possibilitat d'haver pogut participar de l'Assessorament Argó i de la tutoria de la professora Gemma Puigvert. L'assistència al curs d'estiu "Política i Comunicació: Arguments, Idees i Discursos" em va permetre contactar amb grans professionals dedicats a la comunicació política com són l'Eulàlia Solé, en Xavier Peytibi, la Mireia Castelló, l'Alex Comes i gràcies, finalment, a en Josep Maria Castellà i gràcies, sobretot, a l'ajut d'en Sergi Lostao, que amablement em va proporcionar els seus contactes per tal de poder aplicar la part teòrica en el marc pràctic.

D'altra banda, agraeixo a en José Luis Cantón, el meu tutor de l'institut, l'orientació que m'ha ofert en tot moment, els consells en els moments més oportuns, el seu suport i, especialment, la confiança i la paciència que ha dipositat en mi durant aquest curs. Pot ser que les similituds entre ambdós hagin estat la peça clau per poder tirar endavant aquesta recerca, m'emporto un record inoblidable al seu costat.

Finalment, donar les gràcies a totes les meves amigues, que han estat allà quan em bloquejava, em quedava sense idees i recursos, per donar-me el suport que necessitava i quan el necessitava. A la meva família, que segurament mai s'oblidaran que vaig fer un treball sobre retòrica clàssica: fins i tot, sembla que s'hagin llegit els llibres amb mi. Estic agraïda i il·lusionada, a més de satisfeta pel resultat d'aquesta recerca, perquè m'ha acabat fascinant i interessant molt que la política o qualsevol altre àmbit de la societat d'avui dia encara preservin trets clàssics.

Resum

Avui dia, parlar bé en públic i saber-se comunicar amb els altres, és un punt a favor en la majoria d'àmbits, ja sigui el social, per saber relacionar-se; el laboral per obtenir avantatges sobre d'altres persones; o l'acadèmic, on les exposicions orals durant els darrers anys s'han implantat com un mètode més innovador i pràctic. L'objectiu principal d'aquest treball és verificar si hi ha pervivència clàssica a la política actual i fer una recerca teòrica sobre les bases de la retòrica clàssica, centrades en els textos de Ciceró. A més, s'elabora una anàlisi de la política catalana durant el període electoral de l'any 2021. Per tal de comprovar-ho, es va fonamentar el marc teòric en una àmplia bibliografia amb tractats de retòrica on es sustentaven les bases d'aquesta art; i una pràctica on, per una banda, es va fer l'anàlisi dels minuts d'or d'en Pere Aragonès als debats preelectorals i per l'altra, es van realitzar entrevistes a professionals de la comunicació política.

PARAULES CLAU: retòrica clàssica / política / eleccions / Ciceró / oratòria / discurs

Abstract

Nowadays, knowing how to speak in public and communicating with people across a variety of fields is considered essential. Either in the social realm when interacting with people or in the world of work in order to gain advantage over others and also in the academic world. Recently oral expositions have been used more and more as an innovative and practical method. The main purpose of this project is to check if there are classic characteristics in the current politic. The investigation is supported by doing theoretical research about the classic rhetorical basis, specially the Cicero ones. Furthermore, an analysis of contemporary Catalan politics during the election of 2021 has been carried out. So as to verify it, the search was supported with an extensive bibliography and rhetorical treatise. Moreover, the study of the interventions in the "minuts d'or" of Pere Aragonès have been analysed as part of the practical framework. Finally, this project was concluded with interviews with political communication professionals.

KEY WORDS: classic rhetoric / politics / election / Cicero / oratory / speech

ÍNDIX

1.	Introducció	2
2.	Hipòtesi, objectius i metodologia	3
3.	Definició	4
4.	L'educació romana	4
5.	Orígens	5
6.	Ciceró	6
6.1.	Context històric.....	6
6.2.	Biografia	7
7.	<i>Manual per a unes eleccions</i>	8
7.1.	Candidat a una magistratura: requisits	8
7.2.	Procés electoral.....	9
7.3.	La publicitat electoral.....	12
7.4.	<i>Commentariolum Petitionis</i>	13
8.	<i>Brutus</i>	15
9.	Discurs.....	16
9.1.	<i>Oratoris officia</i>	16
9.2.	Parts del discurs.....	18
9.3.	Discurs cèlebre.....	19
9.4.	Fragments <i>In Toga Candida</i>	19
10.	Eleccions catalanes	20
10.1.	Anunci de les eleccions.....	20
10.2.	Candidat d'Esquerra Republicana: Pere Aragonès.....	21
10.3.	Minuts d'or.....	21
10.4.	Comunicació oral en públic	23
11.	Anàlisi dels minuts d'or	24
11.1.	Minut d'or de <i>La Vanguardia</i>	25

11.2.	Minut d'or de La 1	26
11.3.	Minut d'or de TV3.....	27
11.4.	Reflexió comparativa.....	28
12.	Conclusions	30
	Bibliografia	32
13.	Annexos.....	35
13.1.	Entrevistes a professionals	35
13.1.1.	Xavier Peytibi.....	35
13.1.2.	Alex Comes.....	36
13.1.3.	Mireia Castelló	38
13.1.4.	Eulàlia Solé	39
13.1.5.	Josep Maria Castellà	43

1. Introducció

La retòrica i la seva part pràctica, és a dir, la oratòria, sempre han estat aspectes de la llengua interessants per a mi: trobo fascinant conèixer de quina manera s'arriba millor a aquelles persones que ens escolten i saber com puc apropar-m'hi més. El meu interès per l'exercici polític i la personalitat curiosa que em caracteritza són algunes de les raons que em van portar a iniciar aquest treball. Quan hagi acabat de cursar batxillerat, no descarto la possibilitat d'estudiar un grau relacionat amb la comunicació o les llengües clàssiques. Per aquest motiu, l'estudi de la pervivència de trets clàssics a la política actual és un tema que vaig considerar connectat amb tots els àmbits en què estic interessada.

En un principi, la pretensió era treballar el llenguatge verbal i no verbal dels màxims dirigents autoritaris de la història europea, com, per exemple, Benito Mussolini o Adolf Hitler. Però no tenia els suficients coneixements d'italià ni tampoc d'alemany per poder analitzar correctament els seus discursos. A més, s'ha de tenir en compte que els trets culturals no són iguals arreu del món. Seguidament, l'Assessorament Argó va obrir les seves inscripcions i vaig trobar el tema que va acabar essent el de la meva recerca. Al principi, no tenia ni idea del tema, només sabia que m'interessava i per a mi, això ja era una raó suficient per començar a treballar-hi.

Seguidament, vaig tenir la primera reunió amb la tutora de la Universitat Autònoma de Barcelona, la Gemma Puigvert, professora titular de Filologia Llatina, que em va recomanar un seguit de lectures especialitzades en l'àmbit de la meva recerca. A l'estiu, arran la meva assistència al curs de "Política i Comunicació: Arguments, Idees i Discursos", de la Universitat Pompeu Fabra, vaig poder contactar amb diversos professionals de l'àmbit polític que amb les seves respostes em van ajudar per a realitzar l'anàlisi dels minuts d'or i especialment per a tenir una idea general sobre la política d'avui dia.

Així doncs, el meu treball serà una anàlisi de la política catalana actual combinada amb la pervivència de les bases clàssiques de retòrica. Considero adient aquest tipus de recerques perquè són profitoses i a més, em resultarà interessant. Perquè, com deia Plató, "la retòrica és la més bella de les arts".

2. Hipòtesi, objectius i metodologia

Per començar, la hipòtesi d'aquest projecte parteix de la idea d'analitzar la política catalana actual i descobrir si encara perviuen característiques clàssiques en la seva oratòria. Un dels objectius és investigar el llenguatge propi utilitzat en la política i per això ens basarem en les anàlisis dels diferents discursos realitzats durant la campanya electoral de l'any 2021 per a les eleccions a la presidència de la Generalitat de Catalunya.

Quant a la metodologia, la cerca teòrica és fonamentarà en una àmplia bibliografia d'autors clàssics com la trilogia de Ciceró; *Brutus*, *Orator* i *De oratore*. També el *Manual per a unes eleccions* del germà de Ciceró i la *Retòrica a Herenni* per tal de conèixer l'origen de la retòrica, les seves bases i les parts en què s'ha d'estructurar un bon discurs. A més, es completarà amb la lectura de diversos discursos del gran orador i polític romà Ciceró com *Les Catilinàries* i el visionat d'alguns films, com ara, el *Juli Cèsar* (1953) de Joseph L. Mankiewicz, fixant-nos en particular i de manera acurada en el llenguatge no verbal i en el lèxic emprat.

La part pràctica consisteix en l'estudi rigorós de la intervenció de Pere Aragonès, polític català pertanyent al partit d'Esquerra Republicana, en l'anàlisi dels diferents debats preelectorals retransmesos pels múltiples canals de televisió i, en particular, en els minuts d'or finals. La part pràctica té una segona part, en la qual es realitzen diverses entrevistes a professionals de la comunicació política, assessors d'imatge i docents amb formació en humanitats a fi que ens proporcionin els consells que recomanen en aquest tipus de contextos i la seva opinió sobre aquesta recerca.

Els objectius són observar la continuïtat de trets clàssics tant de l'estructura com dels estils emprats. A més, s'ha de distingir si hi ha un progrés de millora o de canvi en les primeres intervencions de les al·locucions. Però, sempre tenint en compte que la finalitat primordial és ratificar la hipòtesi i tenir present que les tècniques polítiques clàssiques possiblement no són les úniques que romanen avui dia.

3. Definició

Primerament, cal puntualitzar acuradament la definició de dos conceptes com són el de la retòrica i el de l'oratória, ja que seran reiteratius al llarg de tota la recerca. D'una banda, segons el *Centre Virtual Cervantes* retòrica (del grec: ῥητορικὴ) és la disciplina que es dedica a la creació de discursos persuasius eficaços i a la teorització sobre el mode d'aconseguir aquests, és una disciplina teòrica i que s'aplica a la capacitat de convèncer els altres amb l'ús de la paraula; el *Diccionari de la llengua catalana*¹ la defineix com "l'art de l'eloqüència, de l'expressió oral i escrita". D'altra banda, segons la *Real Academia Española* és el "arte de bien decir, de dar al lenguaje escrito o hablado eficacia bastante para deleitar, persuadir o conmover."

4. L'educació romana

A l'àmbit educatiu, la retòrica ha estat present sempre en la formació de l'alumnat. A l'escola (*schola*) l'etapa educativa es dividia en tres etapes: la primera s'anomenava *ludus litterarius*, era per a infants de set a dotze anys i les classes eren impartides per un *magister* o *litterator*. En aquesta trobem tant nois com noies, aprenien a llegir (*legere*), escriure (*scribere*) i a fer càlculs simples (*calculare*) mitjançant els mètodes de la repetició i memorització, és a dir, adquirien els coneixements de manera passiva. La següent era la del *ludus grammaticus*, per als estudiants fins als setze anys; el *grammaticus* n'era el mestre. En aquesta ja només accedien els fills de les famílies benestants, que, en aquest cas, aprenien gramàtica i literatura, a més de les nocions bàsiques d'algunes ciències com la geografia, l'astronomia, la mitologia i la història... En darrer lloc, trobem l'etapa que rebia el nom de *ludus rethoris*, en la qual acudien els nois a partir dels disset anys que pertanyien a les classes senatorials; per tant, eren de les millors famílies patrícies i de la plebs. El *rethor*² era el nom que rebia el professor especialitzat en retòrica, qui ensenyava les tècniques del discurs i de l'argumentació als joves que es dedicarien en un futur a la carrera pública (*cursus honorum*).

¹ Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans

² Segons la Real Academia Española: "home que escrivia o ensenyava retòrica".

5. Orígens

Els orígens de la retòrica es remunten al filòsof i científic grec, Aristòtil; el seu nom en grec antic és Ἀριστοτέλης, qui a la seva obra *Retòrica*³ dona la següent definició d'aquest terme:

La Retòrica es la facultad de considerar en cada caso lo que sirve para persuadir, este objeto no lo comparte con ningún otro «arte», ya que cada una de las demás disciplinas abarca sólo la enseñanza y la persuasión sobre un objeto específico, como la medicina que trata sobre la salud y sobre la enfermedad, y la geometría sobre las propiedades de las magnitudes, y la aritmética sobre el número, y, de modo semejante, las restantes artes y ciencias; la Retòrica se ocupa, por el contrario, de cualquier cosa dada, por así decirlo, parece que es capaz de considerar los medios persuasivos en general, por eso decimos que no limita su estudio a ningún género específico. (*Retòrica*, 1355, b, 23-35; cit. dins Hernández, 1994a)

En definitiva, segons ell, és una disciplina directament paral·lela a la dialèctica. Per al filòsof grec, la retòrica «era la prima díscola de la dialèctica, su método no era “esto, por lo tanto, eso” sino “probablemente esto, así que seguramente eso”» i també deia que «la retòrica era una τέχνη: una habilidad práctica. Se podía enseñar.» (Leith, 2012: 42). Junt amb la seva definició, també estableix la classificació dels discursos en tres gèneres que tenen com a punt en comú convèncer que quelcom és bo i que quelcom és dolent.

Pel que fa a la tipologia de discurs podem dir que, en primer lloc, trobem el gènere demostratiu o epidictic, que versa sobre el present i té com a objectiu agradar a través de la presentació d'un seguit de valors i models amb els quals l'auditori es pot identificar, com, per exemple, les exèquies fúnebres a l'antiguitat o els logotips i portades dels llibres avui dia.

En segon lloc, existeix el gènere judicial o *genus iudiciale*, que té com a finalitat reparar la injustícia, afavorint una valoració en particular sobre un dret que ha estat afectat, jutja sobre fets passats, com succeeix als jutjats.

³ Antic tractat grec datat del segle IV aC que consta de tres llibres; el primer en el qual ofereix una visió general i la definició de la retòrica; en el segon tracta les tres formes de persuasió d'un orador i en el tercer introdueix els elements de l'estil i l'organització.

En últim terme, el que més interessa pel que fa a aquesta recerca és el gènere deliberatiu (en llatí, *deliberatiuum*), que versa sobre el futur: és el propi del parlament, que aspira a imposar una determinada estimació d'una actuació pública. Per al mateix Aristòtil, aquest gènere és el més necessari i tendeix als fins més alts, delibera sobre allò del que depèn de la nostra voluntat. Segons Ciceró en la *Retòrica a Herenni* (Medina, 2000: 53), el gènere deliberatiu és una discussió que a la vegada comporta la persuasió i la dissuasió, ja que determina quina és la millor entre dues o diverses opcions. Tanmateix, és habitual el seu ús en congressos, parlaments, assemblees i també en contextos civils.

6. Ciceró

6.1. Context històric

El context històric en el qual va viure Ciceró és el de la República romana, període posterior a la monarquia que finalitzà el 509 a. C amb l'expulsió de l'últim rei de Roma, Tarquini el Superb.

La República s'instaura immediatament després i acabà el 27 a. C, any en el qual s'inicià l'imperi. Aquest període està marcat per les diverses conquestes territorials per la península Itàlica i la Mediterrània i les crisis internes de caràcter social i polític. A més a més, en aquest moment Roma es convertí en una potència militar. Va haver-hi una sèrie de revoltes, com la dels plebeus, a causa de la seva absència en organismes que només estaven controlats pels patricis, els membres de les primitives famílies fundadores de Roma. Els habitants de Roma aconseguiren noves lleis, com la Llei de les XII taules, que establia les bases per igualar els drets entre ambdós grups socials.

A l'època republicana l'Estat s'organitzava políticament de la següent manera; hi havia tres òrgans de govern, els quals eren el Senat, és a dir, la màxima autoritat i representació de l'Estat compost per sis-cents membres i que ratificaven les decisions legislatives i executives, el càrrec de senador era vitalici. Seguidament, hi havia les magistratures, eren càrrecs anuals que exercien la mateixa funció del govern del poder executiu. En les magistratures es feia una distinció entre les superiors, com eren els cònsols (*consules*) la màxima autoritat executiva, els pretors (*praetores*) i els censors (*censores*), i

les inferiors, com els edils (*aediles*) i els qüestors (*quaestores*) segons detalla el *Manual per a unes eleccions* (Carbonell, 1996: 11-12). La darrera institució organitzativa eren les assemblees consultives formades pels ciutadans, això és, els barons lliures de naixement; n'hi havia de tres tipus; els comicis per cúries (*comitia curiata*) constituïts per ciutadans patricis o nobles i els comicis tributs (*comitia tributa*) formats per patricis i plebeus, era l'assemblea més representativa, però no la que més rellevància tenia, a més s'encarregava d'elegir els magistrats inferiors. En darrer terme, els comicis per centúries (*comitia centuriata*), una assemblea consultiva formada per plebeus i patricis que elegien els magistrats superiors i s'encarregaven de la declaració de guerra i l'aprovació d'acords de pau, exercien l'admissió i el rebuig de lleis (ibídem: 10).

6.2. Biografia

Marc Tul·li Ciceró (*Marcus Tullius Cicero*), nascut a la ciutat d'Arp num (Laci) el 3 de gener de 106 a. C i mort a Firmies (Laci) el 7 de desembre de 43 a. C per un centurió de Marc Antoni; fou orador, escriptor, polític i filòsof. La seva figura és considerada com una de les millors pel que fa a la retòrica antiga. El seu pare pertanyia a l'aristocràcia local i era propietari de terres; cal esmentar que cap membre de la seva família no havia treballat en un càrrec públic a Roma i aquest fet va suposar que Ciceró fos considerat un *homo nouus*⁴. Anys més tard, es va traslladar a Roma per assistir a classes de famosos oradors i filòsofs de l'època i, quan va finalitzar la Primera Guerra Civil Romana (88 a. C - 81 a. C), va començar els seus estudis en dret per a convertir-se en advocat i obrir el seu camí cap a les magistratures; més endavant seria un dels més famosos de la capital llatina. La seva formació va rebre també influències gregues, ja que va ser deixeble de Gai Juli Fedre i de Didot, a més a més d'Apol·loni Moló i de Posidoni de Rodos.

A la seva tornada a Roma, va continuar amb la seva carrera política i, en un temps rècord, només en tretze anys, va arribar a totes les dignitats

⁴ Condició que fa referència a aquella persona que és la primera en la història de la família que ostenta una magistratura.

polítiques. Primerament, va ser nomenat qüestor⁵ a Lilibèon (Sicília), on va exercir els anys 76 i 75 a. C i el 70 a. C va defensar als sicilians en contra de Gai Verres, reconegut polític romà pel seu abús de poder i govern tirànic sicilià. Els seus al·legats (*Verrinae*) van suposar la condemna i aquest fet li va proporcionar reconeixement entre la plebs. El pas següent el va assolir el 69 a. C com a edil, magistrat romà encarregat de l'administració municipal i més tard, el 66 a. C com a pretor urbà, exercint la seva jurisdicció. En aquest càrrec va proposar l'anomenada *concordia ordinum* ("l'acord de les classes"), un apropament entre cavallers i senadors. Finalment, el 63 a. C, amb quaranta-tres anys, va ser elegit cònsol del Senat. Com a cònsol, va protagonitzar un dels enfrontaments més dramàtics de la seva carrera: l'oposició a la conspiració de Catilina⁶.

7. *Manual per a unes eleccions*

7.1. Candidat a una magistratura: requisits

Tal com manifesta el *Manual per a unes eleccions* (Carbonell, 1996: 15) presentar-se a una magistratura a l'època romana republicana no era senzill ni tampoc accessible per a tothom, s'havien de complir un seguit de requisits força discriminants, podríem dir ara com ara.

Primerament, només podien participar aquells barons lliures de naixement i considerats honorables, a més la seva residència havia d'estar fixada a la ciutat on es celebraria la votació. Pel que fa al poder adquisitiu, s'havien de demostrar unes rendes en particular per si en un futur hi havia possibles frauds, que la persona no hagués estat mai inhabilitada als càrrecs públics; algunes de les causes podrien haver estat perjuri, condemna per calúmnia, embargament dels béns, morositat i delicte de concussió, entre d'altres. També hi havia oficis considerats "poc honorables", en són bons exemples els actors, els empresaris de funeràries, aquelles persones que regentaven un bordell i els homes lliures, però que havien estat gladiadors.

⁵ Títol donat, a partir de la Roma consular, a magistrats amb atribucions varies, sobretot de caràcter judicial i administratiu.

⁶ Vid. *Infra*, p.

Per acabar hi havia dues limitacions més: l'edat i la repetició en el càrrec; respecte de la primera cal esmentar que s'havia de tenir certa edat per exercir determinats càrrecs; per a la qüestura, trenta-un anys; per a l'edilitat, trenta-set; per a la pretura, quaranta, i finalment, per ser cònsol, quaranta-tres. Quant a la segona, és convenient mencionar que si s'havia exercit una magistratura i no havia passat un interval de cinc anys des de l'últim cop, aquesta persona no podia tornar a presentar-se per aquesta.

Si es contrasta amb el cas de la política espanyola, els requisits són molt menys restrictius; “Per ser membre del Govern es requereix ser espanyol, major d’edat, gaudir dels drets de sufragi actiu i passiu, i no estar inhabilitat per exercir una ocupació o càrrec públic per sentència judicial ferma” (art. 11 Llei 50/1997, de 27 de novembre). Malgrat que els darrerament citats són bastant menys que els de la república romana, sí que és veritat que s’assemblen en la limitació de no haver estat inhabilitat per a un càrrec públic. Ara bé, la gran diferència podria ser que actualment ser major d’edat i tenir nacionalitat espanyola és quelcom que la majoria de la població, sense tenir en compte les persones que venen d’altres països, té i per tant, significa que gairebé qualsevol ciutadà podria presentar-se per ser president del govern.

7.2. Procés electoral

El tret de sortida per a l’inici d’una campanya electoral el segle I a. C esdevenia en el moment que un dels dos còsols convocava una assemblea; això succeïa mínim vint-i-quatre dies abans de la votació. Alhora es feia pública la llista dels candidats acceptats, els *candidati*, que passaven a portar una toga blanca, anomenada *toga candida* a fi de diferenciar-se dels altres que portaven l’habitual de color groguenc feta de llana. Tot seguit, començava la *petitio*, la qual consistia generalment a deixar-se veure en públic (*ambitio*) i a demanar el vot als ciutadans amb la coneguda encaixada de mans (*prensatio*).

Un cop havia arribat el dia de la votació, l’assemblea es concentrava al Camp de Mart i més concretament a la Saepta, lloc on els ciutadans es dividien per tanques segons si pertanyien a una tribu o a una centúria. A continuació, el president consultava els auspicis i si eren favorables es feia la crida oficial dels ciutadans. En el cas dels comicis per tribus, el president cridava a les trenta-

cinc al mateix temps, es produïa una votació simultània; no obstant això, en els comicis centuriats, el magistrat cridava el cos electoral per classes. Els convocats per efectuar el seu vot travessaven una passarel·la denominada “pont dels sufragis”, allà hi havia una *cista* on es dipositava el vot. Anteriorment, l’elector havia acreditat la seva identitat i a continuació escrivia en una tauleta de cera el nom del candidat triat. Al voltant de les urnes hi havia els garants dels vots i de l’escrutini. Encara que els vots eren unipersonals, el càlcul final era el vot de la tribu o la centúria.

Primerament, es comptaven els vots que havien obtingut cadascun dels candidats en les unitats de vot, d’aquí s’obtenia el més votat, a partir d’aquest, es completaven el nombre de candidats electes necessaris per unitat. De cadascuna de les unitats sortia un resultat parcial per una majoria relativa i, finalment, el magistrat anunciava el nom dels primers candidats electes de les unitats de vot i per majoria absoluta sortien els noms dels que serien els pròxims magistrats.

Per acabar, convé ressaltar que no era una societat tan democràtica com ho semblava des de fora: els llatins van rebre influències gregues en molts àmbits com el cultural, el social i el polític; per tant, la idea de democràcia hel·lènica els va repercutir en la seva organització en tots els aspectes. El fet que no fos totalment democràtica es pot demostrar de manera senzilla, ja que el candidat que havia estat proclamat en primer lloc no calia que hagués estat el que més vots havia obtingut, sinó el que tenia els seus electors millor repartits en totes les unitats de vot.

A ulls d’ara, podríem dir que la societat romana no era massa igualitària; primer de tot, la mateixa distribució social ja n’era discriminant, per tant, no sorprèn que a l’àmbit polític també ho sigui. El vot dels habitants de la ciutat de Roma i dels rics no tenia el mateix pes que el vot dels camperols i dels menys afavorits. Es pot exemplificar de manera simple si s’analitzen els comicis per centúries, s’aconseguia la majoria absoluta amb noranta-set vots; consegüentment amb els vots de la primera classe i alguns de la segona ja s’aconseguia; d’aquesta manera, generalment els vots de les altres centúries no eren necessaris.

A fi de contrastar el procés electoral republicà romà i l’espanyol actual, val la pena establir les semblances i diferències que es produeixen entre

ambdós. D'entrada, la duració de la campanya electoral ja varia: mentre el sistema romà era de vint-i-quatre dies, a l'espanyol és de quinze dies, s'inicia el dia trenta-vuitè posterior a la convocatòria i finalitza "a les zero hores del dia immediatament anterior a la votació" (art. 51 LORGE o Llei Orgànica 5/1985, de 19 de juny). A més, cal afegir-hi l'article cinquanta-tres de la mateixa llei citada anteriorment:

No es pot difondre propaganda electoral ni es pot fer cap acte de campanya electoral una vegada que aquesta hagi acabat legalment ni tampoc durant el període comprès entre la convocatòria de les eleccions i la indicació legal de la campanya. (art. 53 LORGE o Llei Orgànica 5/1985, de 19 de juny).

Per tant, un cop es dona per finalitzada la campanya legal, el dia immediatament anterior als comicis, s'anomena "dia de reflexió" i aquest és un període perquè els votants considerin el seu vot sense cap mena d'influència política. No ocorria de la mateixa manera a la república romana; en aquesta els electors rebien influències, fins i tot, el moment abans d'efectuar el vot. Una altra de les disparitats més notables és que a l'antiguitat no existien les concentracions massives com les d'avui dia en les quals els candidats que encapçalen les llistes dels seus partits fan mítings durant tota la campanya i, normalment, no ho fan sempre en un mateix lloc, sinó que en fan diversos de manera estratègica per tot el territori.

Pel que fa al dia de la votació, els electors duen a terme la votació als col·legis electorals, allà hi ha diverses taules amb les llistes del cens de cadascun dels partits i la persona agafa un sobre en el qual diposita la papereta del partit que vota, és individual, secret i anònim. El sistema de votació espanyol segueix l'anomenat sistema d'Hondt regulat per la Llei Orgànica del Règim Electoral General (LOREG). Al Congrés hi ha un total de tres-cents cinquanta diputats, el territori es divideix en cinquanta-dos circumscripcions, és a dir, les cinquanta províncies i les dues ciutats autònomes; cadascuna d'elles té assignades un nombre determinat de diputats que varien depenent de la població. Per exemple Madrid no té el mateix nombre de votants que Sòria i,

per tant, tampoc els mateixos diputats. Seguint el sistema d'Hondt⁷, a les circumscripcions on hi ha candidatures amb menys del 3% dels vots vàlids emesos s'exclouen i la resta s'ordenen de manera decreixent. Seguidament, es divideix el nombre de vots obtinguts per cadascuna entre el nombre d'escons corresponents al territori en particular. Els escons s'atribueixen a les llistes que obtenen els coeficients més superiors; això fa que un escó a Barcelona necessiti més vots que un de Terol. D'aquesta manera, tant el sistema romà com l'espanyol s'assemblen pel que fa a la rellevància del vot a les zones rurals.

7.3. La publicitat electoral

En l'actualitat, s'intueix ràpidament sense estar al dia de les notícies quan hi ha campanya electoral, sigui municipal, autonòmica o estatal, com? Doncs, pels cartells que es penjen per tots els pobles i ciutats amb els eslògans electorals i les cares de cadascun dels candidats amb els colors habituals que corresponen als seus partits, com en el cas del groc i negre d'Esquerra Republicana, el morat de Podemos o el vermell del Partit Socialista. No només hi ha publicitat als carrers, sinó que a les parades del tren o metro també o, fins i tot, a les xarxes socials amb anuncis recurrents dels candidats o del partit el qual representen. Els mitjans de comunicació han millorat des de l'antiguitat, l'internet i les xarxes socials han significat un punt d'inflexió a l'hora d'estar assabentat de manera immediata de la situació tant política, com social i econòmica, a més que serveixen d'eines propagandístiques gratuïtes i sense costos.

Imatge 1. El cartel electoral gigante del candidato del PSOE a la Presidencia de la Comunidad de Madrid, Ángel Gabilondo en un edificio de la plaza de Callao, Madrid. Font: El País

⁷ Sistema de càlcul proporcional creat a finals del segle XIX pel jurista belga Victor D'Hondt

A la república romana, no era exactament d'aquesta manera, els candidats no tenien un equip ni assessors per a realitzar la seva propaganda, sinó que eren els conciutadans els que ho feien per ells; aquests pagaven

corporacions de propagandistes per fer pintades als murs dels carrers. Un exemple d'això, el

Imatge 2. Propaganda electoral a Pompeia, pintura vermella i negra. Font: El Periódico

trobem a les restes de les eleccions municipals de Pompeia que es van conservar malgrat la catàstrofe del 24 d'octubre, segons les darreres investigacions, del 79 d. C. De grafitis n'hi havia de tota mena; com de barris demanant el vot per un candidat, de dones que, encara que no podien ser elegibles ni electores, participaven en les conteses electorals, de botiguers i venedors que van ser propagandistes, d'organitzacions com gremis i col·legis sacerdotals i de corporacions de persones com lladres, esclaus i, fins i tot, fugitius. En alguns cartells s'exaltaven qualitats morals, el poder adquisitiu o la capacitat per a l'administració pública dels candidats. Qualsevol esdeveniment com un espectacle era motiu per fer propaganda i aficionats d'algun esport o equip en concret també triaven un candidat.

7.4. *Commentariolum Petitionis*

L'any 63 a. C Ciceró es presentava a la màxima magistratura: al consolat; hi havia sis candidats més: Publi Sulpici Galba, Luci Sergi Catilina, Gai Antoni Híbrida, Luci Cassi Longí, Quint Cornifici, Gai Licini Sacerdot. La seva candidatura es va basar en un sistema innovador anomenat *concordia ordinum*, el qual pretenia frenar el poder i els avenços dels *imperatores*. Mentre que el seu gran desavantatge era la qualitat d'ésser *homo nouus*, no era el primer que es presentava sent-ho, però sempre havien tingut dificultats en arribar-hi encara que aquest inconvenient també era un avantatge, és a dir, pertànyer a l'*ordo equester* li donava vots i electors fora de la ciutat junt amb la seva

popularitat com a orador i advocat. En un principi “l’art de l’oratoria era una activitat del romà socialment elevat i políticament actiu” (Carbonell, 1996: 66), no obstant Ciceró ho va utilitzar a l’inrevés: exercint una activitat intel·lectual pròpia de la noblesa per tal d’elevant-se socialment. Finalment, va ser elegit cònsol per unanimitat en els comicis per centúries.

Durant la seva campanya, va estar recolzat pel seu germà, Quint Tul·li Ciceró qui va escriure el *Commentariolum Petitionis*, un llarg tractat en forma d’epístola amb un seguit de consells. Un dels punts que es tracta amb més detalls és l’escenografia de la campanya; segons el germà de l’orador era recomanable estar sempre envoltat de gent, de seguidors, ja que era una forma de mostrar força, prestigi i reconeixement. N’hi havia de diversa; els *salutatores*, aquells que feien la visita al matí, els *deductores* que l’acompanyaven al fòrum. Després, els *adsectatores*, que estaven tot el dia amb ell i eren un símbol d’un formidable suport electoral. Amb tota aquesta comitiva, es suggereix anar al fòrum diàriament a les mateixes hores per tal de mostrar el nombrós suport que té el candidat. En darrer terme, hi havia el nomenclàtor (*nomen clamator*) que era un esclau que acompanyava el candidat pel carrer i li deia el nom de les persones que s’anaven trobant pel camí i al mateix temps li comunicava quins temes eren rellevants tractar amb uns o amb uns altres; cal insistir que Ciceró no era partidari de les d’aquesta figura.

Altrament, Quint li recomanava exercir el “favor popular”, és a dir, conèixer l’elector pel nom, mostrar-se persistent i amable per provocar expectativa pública. Respecte als consells extrapolítics, Quint li aconsella tenir amistats a totes les classes de la societat, personatges influents i populars, sigui pel seu nom o pel càrrec que exerceixen; és un bon punt aconseguir amistats noves i profitoses i tenir suport arreu del territori també, sense oblidar-se de les tribus o d’aquelles regions més rurals i pobres. Aquests últims punts segueixen vigents avui dia, com per exemple als Estats Units, els personatges públics i influents amb més seguidors animen els seus propis fans a votar al partit que ells recolzen amb anuncis a les seves xarxes socials, utilitzen la seva força mediàtica per fer campanya.

En definitiva, també considera beneficiós tenir el jovent del seu costat, és a dir, no oblidar-se de les generacions adolescents de la noblesa mentre es

conserven els ja veterans; en cap moment s'han de perdre electors; d'aquesta manera els fas saber que se'ls valora i fa augmentar la reputació al candidat.

8. **Brutus**

Respecte a la seva obra literària, és necessari emfatitzar en *De inuentione* i en la trilogia *Brutus*, *Orator*, *De oratore*, que constitueix la base de la retòrica en llengua llatina. A l'obra *Brutus* es fa un recull cronològic sobre l'oratoria mitjançant un diàleg amb amistats íntimes de Ciceró.

Primerament, els primers oradors són Tucídides i Pèricles del que es diu que el presocràtic Anaxàgores l'havia ajudat a formar-se en els estudis abstractes per posar-ho en pràctica als debats judicials i polítics (Alabart, 1936: 14), encara que els sofistes Gòrgies, Protàgores i Hípies d'Elis van ser els que veritablement van dedicar-se a l'oratoria. En aquest període, la figura de Sòcrates tenia certa popularitat i s'oposava totalment a l'eloqüència dels prèviament mencionats, ja que no era partidari del relativisme que defensaven; no obstant això, l'autor prefereix no parlar dels filòsofs. Un dels que més van destacar per ser qui va crear l'estructura dels mots i una teoria sobre el ritme oratori va ser Isòcrates. Seguidament, dels hel·lènics es nomena també Demòstenes, el qual segons Ciceró és l'orador perfecte (Alabart, 1936: 11).

Pel que fa a l'oratoria romana, n'hi havia alguns que la compaginaven amb la política, com Luci Brutus i Api Claudi, a més de Marc Corneli Cetegus que és el primer del qual es conserven textos i que va tenir un paper destacat en la Segona Guerra Púnica (218 a. C - 201 a. C). En el cas de Servi Galba va ser el primer a utilitzar tècniques innovadores per adornar el discurs i incloure l'apel·lació dels sentiments del públic. Ciceró manifesta que "molts discursos s'escriuen després de pronunciats, no per pronunciar-los" (ibídem: 28), amb l'objectiu de donar a entendre que un eloqüent ho serà de la mateixa manera encara que no es conservin els seus escrits.

Al *Brutus* també es fa crítica i Ciceró es compara amb altres oradors contemporanis a ell com succeeix amb Hortensi⁸. Cal recordar que durant els

⁸ *Quintus Hortensius Hortalus* (114 a. C. - 50 a. C.), orador llatí i magistrat romà, assoleix grans èxits gràcies a la novetat de la seva eloqüència, ampul·losa i rica, influïda per les escoles gregues de l'Àsia Menor.

processos importants en aquella època era comú encarregar la defensa a quatre advocats; Ciceró en compartí alguna amb Hortensi qui li deixà la peroració, la part més important dels discursos com a forma de reconeixement; Ciceró creia que ho feia per la seva benevolència envers ell. El que més admira d'ell és la memòria que tenia, afirma que no havia conegut ningú amb aquesta qualitat abans; no només recordava la seva declamació sinó també la dels seus adversaris i respecte del seu lèxic considerava que era ampli i que la seva veu era sonora i dolça. Hortensi esdevé rellevant en l'oratòria perquè va ser el primer que introdueix l'enumeració (*enumeratio*) al començament del discurs.

En darrer terme, l'última part d'aquest llibre està dedicada a explicar la història del mateix Ciceró, els seus inicis, viatges i estudis. Quan va tornar a Roma, Cota⁹ i Hortensi eren els oradors per excel·lència. Ciceró volia ser reconegut també i va entrar en lluita amb Hortensi quan aquest va ser designat cònsol; finalment, va aconseguir el seu objectiu: ser cònsol i un orador popular.

9. Discurs

Un dels punts més rellevants d'aquesta recerca és el discurs, on cal tenir en compte les parts en què s'estructura i qui és la persona encarregada de la declamació.

L'orador és aquella persona que parla en públic i pronuncia un discurs. Segons la *Retòrica a Herenni* (Medina, 2000: 10), la definició d'aquest ofici "consisteix a parlar de tot allò que pertoca, pels costums o per les lleis, a les relacions entre els ciutadans".

9.1. *Oratoris officia*

A la *Retòrica a Herenni* també s'exposen quins són els processos que segueix l'orador a l'hora de començar a escriure el seu discurs; s'anomenen *oratoris officia* i són: la invenció (*inuentio*) que fa referència al fet de trobar arguments versemblants que fan que la causa sigui probable; aquesta característica és la que s'ocupa de les sis parts que té l'al·locució. D'altres són la *dispositio* que es

⁹ Gaius Aurelius Cotta (124 a. C. - 73 a. C.), orador i polític de l'antiga Roma.

basa a ordenar i distribuir els arguments, l'*elocutio* que és la cerca dels mots idonis i adients d'acord amb l'auditori. A això hem d'afegir la *memoria* que es defineix com la retenció de les idees, dels mots i de la mateixa disposició i per últim l'*actio* o *pronuntiatio* que és la pronunciació del discurs. Quant als mitjans per aconseguir-les, se'n poden distingir tres: el primer seria la teoria (*ars*) que és el conjunt de preceptes amb els quals s'arriba a un mètode precís i racional a l'hora de parlar en públic, després la *imitatio* que és la igualació d'uns models i, en darrer terme, l'exercici (*exercitatio*) que fa referència a la pràctica freqüent i l'hàbit de la paraula.

El segon és la disposició, que fa referència a l'ordre dels arguments. Per exemple, en la confirmació i refutació de les argumentacions s'han d'ordenar els arguments més contundents a l'inici i els de valor mitjà i febles al final, ja que les últimes paraules són les que veritablement els oients retenen més fàcilment.

L'elocució discerneix fins a tres tipus de gèneres diferents, estils que es diferencien entre ells segons l'ús de les figures retòriques. Primerament, trobem l'elevat que es basa en l'ordenació elegant de l'expressió, el mitjà quan s'utilitzen termes amb una dignitat humil i el simple, que equivaldria a un llenguatge correcte i col·loquial. Perquè una elocució sigui apropiada i perfecta ha de tenir les següents qualitats: elegància, és a dir, cadascuna de les idees ha de ser expressada en una llengua pura i entenedora, a més de clara. Una altra característica és la de l'agençament, evitar les repeticions de les mateixes lletres i paraules, no generar al·literacions, evadir l'ús de mots amb desinències semblants i llargues enumeracions.

Respecte de la memòria, se'n poden diferenciar dues; la natural o innata i l'artificial que es reforça amb l'ajut de l'aprenentatge i les regles metòdiques que poden constar de llocs o d'imatges com el mètode mnemotècnic, utilitzat per a recordar una sèrie de dades, noms, nombres o senzillament una llista d'ítems.

En darrer lloc, la pronunciació, la que comprèn la modulació de la veu dividida en el volum, la resistència i la flexibilitat i en el moviment del cos, el control del gest i el rostre adaptant-los sempre al to de la veu.

9.2. Parts del discurs

Pel que fa a les parts que componen un discurs, cal diferenciar-ne sis: d'entrada, trobem l'exordi (*exordium*) que és l'inici del discurs, el que disposa i prepara l'oient per a escoltar i captivar el públic. Seguidament, la *narratio* que és l'exposició dels fets o de la manera que poden ocórrer, la següent seria la *diuisio* que consisteix en la manifestació dels punts a favor i en contra on s'exposa allò del que es parlarà. La cinquena part seria la *confirmatio* en la qual s'enuncien els arguments amb proves; tot seguit, vindria la *confutatio* que és la impugnació de l'argumentació contrària i per acabar la *conclusio* que equivaldria a l'epíleg, això és, la fi del discurs.

Si especifiquem més cadascuna de les parts, convindria ressaltar que d'*exordium* n'hi ha de dos tipus. D'una banda, el simple (*principium*) que és el que s'utilitza per cridar l'atenció de l'auditori i aconseguir atenció, docilitat i benevolència; aquesta última s'obté parlant de nosaltres mateixos, dels adversaris, dels mateixos oients, de la causa concreta i especialment mostrant desgràcies, soledat i misèria. D'altra banda, trobem la *insinuatio*, que s'utilitza quan es defensa una causa deshonestament o quan l'oient està tediós o ha estat vençut pels que han parlat amb anterioritat. En el cas previ cal insistir que s'ha de començar amb quelcom atractiu o graciós, com podria ser una història versemblant, una ambigüitat, una imitació caricaturesca o una antífrasi. Tanmateix, perquè no tingui una forma defectuosa ha de tenir una sèrie de particularitats com que no sigui vulgar, és a dir, que sigui impossible la seva adaptació a altres causes. Per tant, que no sigui comú ni tampoc massa llarg (*nimum longum*).

Respecte de la *narratio*, no només és l'exposició dels fets, sinó que és el que serveix per a donar confiança i acusar, ha de comprendre tres qualitats: ha de ser breu (*breuis*), explicar només el que és necessari sense desviar-se ni fer repeticions, clara, és a dir, exposar els fets respecte a la cronologia. Així mateix, la *diuisio* discerneix entre l'*enumeratio*, és a dir, el nombre de punts que es tractaran i l'*expositio* que és explicar de manera breu i clara els punts que es tractaran.

Per acabar, pel que fa a la *confirmatio* i *refutatio* trobem que hi ha tres estats de causa; el conjectural que és la discussió sobre el fet i la cerca de la

veritat per conjectura, probablement hi haurà controvèrsia; el legal que és quan neix la controvèrsia o en el text de la llei o a partir d'aquest. En darrer terme, l'estat de causa jurídic en el qual hi ha acord sobre el fet però es qüestiona si ha estat fet amb dret o no; a més, n'hi ha dues menes; l'absoluta i l'assumptiva.

Atès que el gènere deliberatiu és el que es tracta en aquesta recerca, cal insistir que una discussió suposa la persuasió i dissuasió, millor dit, triar quina és la millor entre dues opcions o entre diverses. Les deliberacions es divideixen en tres; les que porten a examinar el fons mateix de la qüestió, les que intervenen en la discussió i en el debat i les que concerneixen la qüestió provocades per un motiu estrany.

L'objectiu principal és la utilitat, la qual en un debat polític es divideix en dos: en la seguretat que segons la *Retòrica a Herenni* (Medina, 2000: 53) és la que permet evitar pel mitjà que sigui un perill present o venidor, a més a més té en compte la força determinada pels exèrcits, les flotes, l'artilleria... i l'artèria que empra els diners, les promeses, la dissimulació, la mentida, entre d'altres. La segona part és l'honradesa que es basa en la rectitud, dit d'una altra manera allò que s'acorda amb la virtut i el deure, i que a la vegada inclou quatre parts; la prudència, la capacitat de discernir entre el bé i el mal, la justícia que atribueix a cadascú allò que li pertoca segons el seu mèrit, la fortalesa que empeny a realitzar grans empreses, desdenyar els afers insignificants i a suportar les proves per treure'n profit i finalment, la tempra que és el domini d'una ànima que refrena les seves passions.

L'honradesa també comporta la glòria, o sigui allò que procura per al present i el futur una honorable anomenada. Per a distingir ambdós termes anteriors, convé ressaltar que les quatre parts de la reactitud no acostumen a procurar una honorable anomenada; malgrat que la glòria neix de la reactitud, a l'hora de realitzar el discurs s'han de tractar de manera aïllada.

9.3. Discurs cèlebre

9.4. Fragments *In Toga Candida*

A l'última part del *Manual per a unes eleccions* es conserven alguns fragments del discurs *In Toga Candida* datat de finals de juny del 64 a. C. Ciceró, seguint

els consells del seu germà, aprofita per dirigir-se directament a dos dels seus rivals en els comicis, a Catilina i Antoni, els més perillosos. El tema que es tracta es basa principalment en l'ampliació legislativa sobre la corrupció electoral i les seves condemnes corresponents per part del Senat; el resultat no va ser favorable i Ciceró va lucrar-se de la situació acusant els seus oponents de conspiració.

Primerament, a Catilina li retreu el seu esglaiador comportament a la província d'Àfrica on va ser conegut pel seu govern opressor; la població del territori va fer-ho saber al Senat qui, finalment, va acabar pronunciant-li sentències dures contra ell, això és el que va utilitzar Ciceró: "Què he de dir públicament de com vas maltractar una província?" (Carbonell, 1996: 110). Prèviament, Catilina havia estat acusat d'un delicte de concussió, llavors; aleshores Ciceró aprofita per suggerir que el seu rival no era la persona més indicada per ser cònsol, havia estat demandat per un delicte, no obstant això, va ser absolt d'una manera pel que sembla injusta: "En els judicis va aprendre quanta força tenia, quan fou absolt, si és que d'allò se'n pot dir un judici i una absolució" (ibídem, 1996: 108). Moralment, Catilina també va rebre crítiques, es diu que va cometre adulteri amb la verge vestal Fbia, germana de qui seria esposa Ciceró, Terència. La verge en un futur seria la seva sogra, ja que es va casar amb seva la filla, que alhora era fruit del delicte comès, "quan en el mateix estupe vas trobar filla i esposa alhora" (ibídem, 1996: 115), aquestes paraules van ser les que va pronunciar Ciceró per no deixar dubtes del que havia succeït. Cal insistir que Ciceró junt amb Antoni van ser els que van aconseguir el consolat, el primer amb unanimitat i el segon gràcies a algunes centúries i la popularitat del seu pare.

10. Eleccions catalanes

10.1. Anunci de les eleccions

La inhabilitació del que va ser president de Catalunya el setembre de 2020, Carles Puigdemont, va avançar la voluntat de celebrar uns comicis a Catalunya tan aviat com es pogués. Malauradament la situació epidemiològica del territori va impedir que el Govern i els partits poguessin pactar una data. En Roger

Torrent, president del Parlament de Catalunya, va firmar el decret de dissolució del Parlament el 16 de gener en no haver-hi cap candidatura per a la investidura. Encara que en un principi es van voler ajornar per l'augment de casos que hi havia, finalment, es celebrarien el 14 de febrer, la campanya electoral comprendria el període del 29 de gener fins al 12 de febrer i el dia 13 seria la jornada de reflexió. Aquests comicis no foren els primers que es celebraren a Espanya durant la pandèmia, ja que tant el País Basc com Galícia els van celebrar amb les mesures de seguretat que van caldre en tot moment.

10.2. Candidat d'Esquerra Republicana: Pere Aragonès

El candidat del partit d'Esquerra Republicana fou Pere Aragonès, nascut el 16 de novembre de 1982 a Pineda de Mar, Barcelona. Respecte a la seva formació educativa, és convenient ressaltar la seva llicenciatura en dret per la Universitat Oberta de Catalunya i el màster en història econòmica per la Universitat de Barcelona. Quant a la seva trajectòria en l'àmbit polític, va adherir-se al Jovent Republicà als 16 anys, va ser diputat al Parlament de Catalunya durant deu anys, entre el 2006 i el 2016, regidor a l'Ajuntament del seu poble natal, vicepresident del Govern de la Generalitat i, finalment, el 21 de maig de 2021 va ser investit com a 132è president del Govern de la Generalitat de Catalunya.

10.3. Minuts d'or

Una campanya electoral no només suposa un míting gairebé diari sinó que també comporta una campanya de màrqueting i de publicitat darrere. Tanmateix, un dels mètodes més populars d'apropar-se als votants, solen ser els debats preelectorals que es retransmeten pels mitjans de comunicació, normalment televisius.

Aquest tipus de debats anteriorment citats reuneixen generalment els candidats que encapçalen cadascuna de les llistes dels partits amb més representació. El seu funcionament varia segons el mitjà de comunicació; no obstant això, generalment hi ha un conductor del debat que és l'encarregat de donar el torn de paraula i d'anar canviant la temàtica. Cadascun dels candidats

té un temps establert per tal de desenvolupar les seves idees de les qüestions que es tractaran. La part final consisteix en l'anomenat "minut d'or", que és l'última oportunitat que té el candidat per definir la seva ideologia i les propostes en un temps rècord: seixanta segons.

A totes les entrevistes que s'han realitzat la darrera pregunta era sobre el minut d'or i el seu contingut per tal de saber quins aspectes es consideren més rellevants per tal de persuadir i convèncer l'audiència. En el cas d'en Xavier Peytibi, afirma¹⁰ que cal sobretot que els oients recordin el contingut principal; si no el recorden o no destaca ni tampoc es diferencia de la resta, no funcionarà. Manifesta que el problema és intentar fer coses efectistes, però a la vegada incoherents i que, per tant, no són recordades o ho són per a malament.

Per a l'Alex Comas aquests discursos tenen dos propòsits: un és que sigui un discurs motivador i captivador que expliqui les raons per les quals l'han de votar a ell i no a un altre candidat i un altre és tenir un ritme, una estructura i un llenguatge dinàmics junt amb un missatge creïble per tal que permeti la seva màxima difusió i l'augment del seu abast, però sempre sense sobreactuar. Seguidament, la Mireia Castelló opina que són seixanta segons que s'han de planificar a consciència; el candidat ha de sintetitzar les raons per les quals ell és millor que la resta, les seves propostes i els seus valors. La seva opinió coincideix amb la de l'Alex Comas respecte de la manera de transmetre el missatge: amb naturalitat, mostrant empatia i proximitat amb l'espectador.

Respecte a l'Eulàlia Solé, ella sosté que el més important és tenir clar a quin tipus de votants es vol convèncer, ha de ser una intervenció molt assajada i mil·limetrada, destaca la rellevància que té el que es diu i el com es diu. Segons el seu punt de vista, hi ha d'haver poques idees, però que siguin clares, el missatge s'ha de transmetre amb emoció, alegria, energia, enuig..., i que els oients se sentin interpel·lats. Ella també opina sobre la comunicació no verbal en els minuts d'or, quan és fonamental mirar a càmera i semblar segur.

En darrer terme, en Josep Maria Castellà entenia aquest minut d'or com la síntesi del missatge fonamental que es vol fer arribar a aquells que t'escolten perquè et votin. Tot i això, també creu oportú considerar que no està clar que el

¹⁰ Els arguments que s'afirmen a continuació en formen part de fragments de les respostes a l'entrevista que es se li va realitzar i que consta en annexos.

que després es citi en els telenotícies sigui el minut d'or o una altra frase que s'hagi dit durant el debat. S'ha de tenir en compte que l'audiència del debat és relativament petita i que determinada frase repetida en determinats telenotícies té molt més d'impacte. Així mateix, comenta que el principal que arriba a l'audiència, no només és un eslògan o el minut d'or, sinó la impressió que es dona com a personatge; declara que per a cada polític es pot tenir tres o quatre conclusions populars que venen de la imatge que ells mateixos donen. Finalment, opina que el vot normalment està més orientat per alguns clixés que es fan de les persones i per unes certes fidelitats identitàries, encara que hi ha persones que s'escapen d'aquests clixés i que poden votar tant esquerres com dretes segons l'època i aquestes són els que acaben decidint les eleccions, perquè els que són fidels no decideixen res.

10.4. Comunicació oral en públic

Encara que en la part pràctica d'aquest treball és on es realitza l'anàlisi d'una intervenció oral, cal reflexionar prèviament sobre quines són les tècniques que s'haurien d'emprar per perfeccionar-la.

Una de les consignes que es rep quan es fa un acte en públic sigui un discurs, una presentació o una conferència és que no pot ser llegit, ja que d'aquesta manera no es considera l'auditori i es produeix una pèrdua de naturalitat per part de l'emissor. Per aconseguir aquesta habilitat s'ha de procurar millorar alguns aspectes com poden ser la locució que a la vegada inclou el volum, la velocitat, l'articulació i l'actitud.

Pel que fa a la intensitat, és un factor rellevant especialment per captar l'atenció dels oients, no obstant això, la seva modificació al llarg de la declamació és una bona tècnica per variar-lo i donar èmfasi a alguns continguts. Una altra particularitat és la velocitat, s'ha de trobar l'adequada per poder arribar a tot el públic i respecte a l'actitud, convé ressaltar que s'adopta una o una altra diferent segons el context.

L'entonació encara que potser és a la que menys importància se li doni, és recomanable variar-la per destacar les paraules clau i així l'orador aconsegueix trencar la monotonia del to i fer que el públic tingui més clares les idees principals que es vol transmetre.

Sobre la qüestió del llenguatge oral, s'estableix que ha de tenir tres característiques fonamentals que són la claredat, la qual s'assoleix amb frases curtes, senzilles i contundents, seguint un ordre gramatical lògic i evitant un llenguatge abstracte i imprecís. A més, s'ha de ser precís i breu, explicant allò que realment és important i sense fugir d'estudi.

I el llenguatge corporal? Cal insistir que ajuda a precisar el que es vol dir amb les paraules; la gesticulació fa l'explicació més entenedora a l'auditori. Malgrat que hi ha milers d'aspectes que s'han de tenir presents, la posició del cos i la gesticulació són les que es destacaran en aquesta recerca.

Si es parla de la posició del cos, s'ha de considerar que segons com sigui aquesta l'emissor rebrà uns missatges o uns altres respecte a la seva autoritat o a la seva seguretat. A més a més, es suggereix ensenyar el cos sencer per mostrar-se hostil i sincer, moure's de tant en tant i no quedar-se immòbil, evitar els moviments cíclics, els tics repetitius, no jugar amb objectes ni encreuar els braços, ja que dona una imatge d'inseguretat i d'estar a la defensiva. Respecte al segon aspecte, la gesticulació ha de ser natural, les exageracions no són beneficioses, sense que estigui assajada i que estigui d'acord amb la personalitat de cadascú per tal de no sobreactuar. Si es fa correctament, es trenquen barreres i fins i tot, fa pensar al públic.

Finalment, es donen diversos consells com és ara no tocar-se l'orella, ni els cabells ni tampoc es recomana tocar-se les ulleres. Els moviments breus i ràpids junt amb la interrupció abans de temps dels gestos, denoten inseguretat i per tant, tot el contrari del que realment es vol mostrar: seguretat i elegància.

11. Anàlisi dels minuts d'or

En aquest treball d'investigació, la part pràctica ha estat realitzar una anàlisi dels minuts d'or dels debats preelectorals retransmesos en alguns mitjans de comunicació, centrant-nos en el candidat del partit d'Esquerra Republicana: Pere Aragonès. La pretensió és detectar si va haver-hi alguna millora tant de contingut com de llenguatge no verbal i, per aquest motiu, es visualitzaran de manera cronològica.

Els tres discursos breus que s'analitzaran es classifiquen i s'inclouen en el gènere deliberatiu. Considero inevitable tenir en compte les parts del discurs

que Ciceró va establir perquè es pot afirmar fermament que hi són presents de manera implícita i, per tant, es poden treure conclusions i identificar si hi ha certa pervivència clàssica.

11.1. Minut d'or de *La Vanguardia*

El diari *La Vanguardia* va organitzar el primer dels debats celebrat el dia 29 de gener durant la campanya electoral per al Parlament de Catalunya.

En la seva intervenció, Aragonès comença dient que hi ha dues formes de veure el país, segons ell. La primera forma que anuncia és la d'un candidat rival, el del Partit Socialista, Salvador Illa i, utilitzant la **ironia** i la **metàfora**, diu que pretén "convertir el Palau de la Generalitat en una habitació de la Moncloa". D'aquesta manera, denuncia el seu possible caràcter sucursalista. La segona forma, que descriu amb un to molt menys crític, la idealitza argumentant que la que ofereix el seu partit (Esquerra Republicana) és la reconstrucció econòmica i social. Amb això, es podria dir que fa ús de la **tècnica del contrari** explicada a la Retòrica d'Herenni, que consisteix a exposar dues proposicions oposades i confirmar-ne una breument.

Seguidament, continua el minut d'or fent una **enumeració** amb una al·lusió directa al Partit Popular, com en "els que van fer retallades", "els que són equidistants" i "els que durant la tercera onada de coronavirus canvien i fugen", fent ús d'oracions adjectives substantivades. Després d'aquesta, insinua que la millor opció és votar el seu partit, inicia una **exaltació** començant per un tret històric: el partit fa més de noranta anys que es va crear i afirma que no s'ha trobat cap cas de corrupció. A més, fa referències a alguns dels seus membres actuals més destacats, com són l'Oriol Junqueras i la Marta Rovira, aquí fa ús del **criteri d'auctoritas** (autoritat), en el qual es mencionen persones distingides dins del partit que poden exercir una influència important sobre el sentit del vot.

Tot seguit, torna a oferir com a única possibilitat vàlida el vot al seu partit perquè segons diu: "som els únics que podem liderar aquesta via àmplia cap a la independència". En darrer terme, es fa una altra enumeració amb termes destacats en el seu programa polític per tal de reiterar i deixar clar quines són

les seves intencions i objectius: "la reconstrucció, l'amnistia i l'autodeterminació".

Respecte al llenguatge no verbal, convé ressaltar que està assegut en una cadira, que porta mascareta; per tant, no se li veu tota la cara i que té un paper que utilitza com a guió i que de vegades mira. L'ús de les mans per assenyalar un costat i un altre és freqüent i la seva velocitat és força ràpida, ja que és un minut a contrarellotge. El lèxic més repetit al llarg de la intervenció és el nom del partit: Esquerra Republicana, l'adverbi de temps "ara", la independència i l'amnistia.

11.2. Minut d'or de La 1

El segon minut d'or que s'analitza és el que va ser transmès a La 1 el dia 31 de gener. Encara que la intervenció de Pere Aragonès va ser en català, el canal televisiu va traduir-la i només es troba en castellà, a més, en escoltar-se al fons la veu original d'Aragonès, no s'entén correctament tota la intervenció.

En aquest cas, es reitera la idea de la reconstrucció i que són ells (Esquerra Republicana) els que poden liderar el territori. S'inicia el minut d'or amb una **enumeració** un altre cop al·ludint als candidats rivals sense mencionar els seus noms, com en "los candidatos del 155" referint-se metafòricament al Partit Socialista igual que amb els que "quieren convertir el Palacio de la Generalitat en una habitación de la Moncloa" i aquells que defensen la monarquia, citant el partit prèviament mencionat utilitzant l'**antonomàsia**, en altres paraules, en lloc de dir el nom del partit en concret, el substitueix per allò que defensen, en aquest cas, la monarquia. En canvi, l'altra opció que exposa és la d'aquells que estan a favor de la república que segons ell és l'opinió de la gran majoria; aquestes característiques s'atribueixen a la seva pròpia candidatura. A continuació, fa una **apel·lació al públic** dient que estan disposats a liderar la ciutadania i reitera els noranta anys d'història del partit, també cita de nou Francesc Macià, en Lluís Companys, l'Oriol Junqueras i la Marta Rovira, remarquem que altra vegada s'utilitza el **criteri d'autorictas**.

Seguidament, repeteix aspectes de l'anterior minut d'or: el de l'autodeterminació, l'amnistia i que ells faran possible la reconstrucció. També,

com a novetat, introdueix el terme de feminisme. I abans que finalitzessin els seixanta segons, acaba amb una altra **repetició** de l'adverbi "ahora".

Quant al llenguatge no verbal, en aquest cas, el candidat es troba dret i darrere del faristol, sembla que té un guió a sobre, però no el mira ni tampoc l'ensenya. La seva mirada és fixa a la càmera gairebé tota l'estona i, com que no porta mascareta, se li pot veure l'expressió facial. Sobre la velocitat, no podem detallar-la, ja que no es poden reconèixer acuradament els gestos amb el discurs perquè està traduït.

11.3. Minut d'or de TV3

La tercera intervenció que s'analitzarà serà la que va fer en Pere Aragonès el 10 de febrer a TV3. El darrer minut d'or és una síntesi dels dos anteriors, ja que és notòria la presència reiterativa d'alguns elements dels altres.

En aquest cas, inicia la interlocució repetint el concepte de reconstrucció i amb una oració condicional, exposa dues opcions amb la **tècnica del contrari**, la primera d'ambdues és la que anomena ell com la del "bloc del 155", diu clarament que es refereix al Partit Socialista, fins i tot, anomena el seu candidat en Salvador Illa. La seva candidatura la presenta com l'única viable, la que està compromesa amb la llibertat de Catalunya i que defensa tant l'autodeterminació com l'amnistia.

A diferència dels altres, convé ressaltar que introdueix que són partidaris del progrés i la justícia social, a més de la independència nacional. No obstant això, segueix **exaltant el passat històric** d'Esquerra Republicana, ja que enumera referents del partit, que no és corrupte i que el context és l'idoni per tornar a la presidència. En darrer terme, acaba la declamació deixant clar que estan a favor de l'exercici al dret de l'autodeterminació, de la fi de la repressió i que són la solució de la reconstrucció política i social del territori.

Sobre el llenguatge corporal, es podria dir que la mirada és fixa en tot moment encara que algun cop la baixa per mirar el paper que té sobre el faristol, cal afegir que no dubta ni titubeja. Finalment, l'ús de les mans que ja s'ha vist anteriorment, és recurrent en ell i les torna a utilitzar per assenyalar els costats i reafirmar la seva intervenció.

11.4. Reflexió comparativa

Des del meu punt de vista, tot i que els minuts d'or es consideren discursos, és obvi que no són iguals que els d'investidura o els que es fan als mítings preelectorals. En Xavier Peytibi considera que en els mítings es busca activar, mobilitzar, mostrar energia i capacitat de lideratge; en canvi, els veritablement polítics són més seriosos.

D'una banda, tenint en compte les sis parts del discurs es podria dir que en el minut d'or de *La Vanguardia*, no considero que hi hagi un *exordium* ni tampoc una *narratio*, ja que directament comença amb una breu *diuisio* en la qual en Pere Aragonès exposa les dues opcions de govern que hi ha segons ell. Seguidament, sí que existeix una *confirmatio* especialment quan es parla de manera metafòrica dels seus adversaris; a continuació, la *confutatio* també seria evident, sobretot quan es rebutgen les decisions que han pres els altres i diu que el seu partit és la millor aposta que podrien fer els catalans. En darrer terme, hi ha una curta, però contundent *conclusio* amb la frase que tanca la intervenció: “ara és l'hora d'Esquerra Republicana”. Com em comentava en Josep Maria Castellà, la tendència a l'abreviació, a la brevetat, i a la fragmentació és general en els discursos orals i escrits del segle XXI, la mateixa idea que tenia Ciceró i que afirmava al *Brutus* (Alabart, 1936: 15): “De Menelau conta Homer que era de llenguatge dolç, però breu. Ara bé, la brevetat és a vegades un mèrit en alguna part del discurs”.

D'altra banda, pel que fa al minut d'or de La 1, tampoc crec que existeixi un *exordium* ni una *narratio*, però sí que consta d'una *diuisio* i alhora d'una *expositio*, ja que explica de manera concisa quins considera que són els seus rivals en aquesta campanya electoral. En aquest cas, tant la *confirmatio* com la *refutatio* es presenten de manera conjunta, ja que al llarg dels seixanta segons es parla tant dels adversaris com de la seva proposta, s'alternen els arguments. Per acabar, la *conclusio* és força evident i es podria exemplificar amb la darrera frase del minut d'or: “nos ponemos como siempre hemos estado al servicio de este país”, en la fi del discurs confirma quin tipus de govern vol dur a terme i reafirma la seva posició com a partit destacat a Catalunya.

Pel que fa al minut d'or retransmès a TV3 tampoc consta d'un *exordium* ni d'una *narratio*, el minut d'or està enfocat en les altres parts, ja que no

disposa del temps necessari per fer un discurs amb totes. La *diuisio* és obvia, perquè es presenten directament i un altre cop les dues opcions que hi ha per governar Catalunya, però una d'elles es rebutja i es decanta per la que ell mateix proposa. A continuació, la *confirmatio* és molt més reduïda que en altres casos perquè no es refereix gairebé en cap moment als seus rivals, però la *refutatio* sí que s'allarga bastant més donant raons per les quals cal votar-los. En darrer terme, la *conclusio* també es podria sintetitzar en l'última afirmació en la qual resumeix quin són els seus objectius: “per l'exercici del dret a l'autodeterminació, per la fi de la repressió, per una reconstrucció econòmica i social en clau progressista, ara és el moment d'Esquerra Republicana de Catalunya”. És una asseveració que segueix fermament l'opinió de l'Alex Comas qui considera que els missatges polítics han de ser curts, simples d'entendre, enumerats i empàtics en els quals cal intentar colar “titulars” que permeten que tant mitjans de comunicació com els nostres activistes les utilitzen per a vendre just les paraules que nosaltres desitgem.

Un altre aspecte que es pot destacar és l'entonació, en els tres minuts d'or en Pere Aragonès la varia i la modifica per remarcar les idees que vol destacar i donar èmfasi, de la mateixa manera que ho fa amb la intensitat per tal de captar l'atenció de tot el públic.

Finalment, cal remarcar que la campanya electoral d'en Pere Aragonès va ser atípica, sense tants mítings ni grans actes com es fa habitualment perquè es varen celebrar en un estat excepcional regit per la situació sanitària de la Covid-19. Per tant, no va existir un apropament entre el candidat i els seus electors, va ser únicament en línia. Com es va confirmar l'endemà, la participació va caure més de vint-i-cinc punts en comparació amb les de l'any 2017 i va quedar sota un cinquanta-quatre per cent.

12. Conclusions

Després d'haver finalitzat el meu treball "Retòrica i oratòria: de la Roma d'ahir a la Catalunya d'avui" és el moment de ratificar la hipòtesi plantejada a l'inici, que era si en la política catalana actual hi ha pervivència de trets clàssics en la seva oratòria. Per aquest motiu, s'ha treballat un marc teòric a partir dels orígens d'aquesta disciplina, passant per les comparacions amb la política actual i altres aspectes que també influeixen com la publicitat electoral d'avui dia i el llenguatge no verbal. Sens dubte, sí que es podria dir que hi ha una clara pervivència, sobretot respecte de les parts del discurs i els recursos que s'utilitzen. Tot i que s'han analitzat únicament els minuts d'or, s'ha evidenciat que Aristòtil i Ciceró han estat grans exemples i bones influències per a la política actual i l'oratòria.

Pel que fa als objectius fixats, en els minuts d'or s'observen canvis, però mínims als esperats en un principi, ja que en tots tres es tracten gairebé els mateixos temes i s'expressen amb l'única excepció del canvi d'algunes frases. L'observació de la continuïtat de trets clàssics s'ha realitzat en diversos apartats perquè mentre s'explicava la teoria clàssica es comparava amb l'actual com en el cas de la publicitat electoral i els requisits per presentar-se a les eleccions. La part pràctica es basava també en les entrevistes realitzades a reconeguts professionals en comunicació política i en humanitats; les seves aportacions han ajudat a corroborar de quina manera funcionen les campanyes electorals avui dia, què s'aconsella fer en els minuts d'or i la rellevància que consideren que té la base llatina. Com comentava l'Eulàlia Solé, ignorar els fonaments de l'oratòria i la retòrica que van assentar els clàssics seria perdre coneixement valuós.

No obstant això, encara que la retòrica és una disciplina molt treballada al llarg de la història i, com s'ha dit, era obligatòria en l'educació romana, en l'educació actual no es contempla cap assignatura obligatòria en l'Educació Secundària Obligatòria que pugui proporcionar a l'alumnat els coneixements necessaris per a millorar i saber donar una explicació correctament i ser entesos pels altres.

En conclusió, m'agradaria dir que la retòrica i l'oratòria estan presents en tots els àmbits de la nostra vida quotidiana i es poden analitzar d'infinites

maneres. Potser estaria bé investigar quin és el lèxic, el llenguatge no verbal i la publicitat adient que fan triomfar els candidats en unes eleccions.

Bibliografia

- Aristòtil*. Dins *Gran Enciclopèdia Catalana*. Recuperat 16 de maig 2021, des de <https://www.enciclopedia.cat/ec-gec-0220383.xml>
- Bravo, M. J. (2010). La publicidad electoral en la Antigua Roma. *Revue internationale des droits de l'antiquité*, (57), 103-129. Recuperat el 3 d'agost 2021, des de <http://local.droit.ulg.ac.be/sa/rida/file/2010/09.BravoBosch.pdf>
- Bravo, M. J. (2011). *El proceso electoral en Roma: la publicidad política en la época tardorrepublicana*. Revista jurídica, 23, 13-33. Recuperat el 3 d'agost des de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4017353>
- Burton, G. (2016). *The Forest of Rhetoric: silva rhetoricae*. Recuperat el 5 d'agost 2021, des de <http://rhetoric.byu.edu/>
- Catlinària*. Dins *Diccionari de la llengua catalana*. Recuperat el 8 de setembre 2021, des de <http://www.diccionari.cat/lexicx.jsp?GECART=0028000>
- Ciceró, Marc Tul·li. [trad. Alabart, G]. (1936). *Brutus*. (2a ed.). Barcelona: Fundació Bernat Metge.
- Ciceró, Marc Tul·li. Medina, J. [ed. i trad.] (2000). *Retòrica a Herenni*. Barcelona: Fundació Bernat Metge.
- Corneli Tàcit, P. (ca. 102). *Diálogo de los oradores*. Recuperat 4 de febrer 2021, des de http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/dialogo-de-los-oradores--0/html/012b9500-82b2-11df-acc7-002185ce6064_2.html#l_0
- De la Mota, C i Puigvert, G. (2012). "Retòrica, prosodia y gesto en la comunicación política: la voz de Gaspar Llamazares". *Oralia*, pp. 241-276.
- Esquerra Republicana de Catalunya. *Pere Aragonès*. Recuperat el 19 de setembre 2021, des de <https://www.esquerra.cat/ca/pere-aragones>
- Europa Press*. (2021). *¿Cómo funciona el sistema electoral español?*. Recuperat el 16 d'octubre 2021, des de <https://www.europapress.es/nacional/noticia-elecciones-cataluna-2021-funciona-sistema-electoral-espanol-20210127130301.html>
- Gilmart, D. (2011). *Las campañas electorales romanas*. Recuperat el 3 d'agost 2021, des de <https://historicaldigital.com/las-campanas-electorales-romanas.html>

- Hernández Guerrero, José Antonio i García Tejera, María del Carmen. (1994a). *Aristóteles*. Recuperat el 16 de maig 2021, des de http://www.cervantesvirtual.com/portales/retorica_y_poetica/aristoteles/
- Hernández Guerrero, José Antonio i García Tejera, María del Carmen (1994b). *Cicerón - Retórica y Poética*. Recuperat el 10 d'abril 2021, des de http://www.cervantesvirtual.com/portales/retorica_y_poetica/ciceron/
- La Vanguardia*. (2021). *El minuto de oro de los candidatos catalanes en el debate de 'La Vanguardia'* [Vídeo]. Disponible a: <https://www.lavanguardia.com/politica/20210129/6207909/minuto-oro-candidatos-catalanes-debate-vanguardia-elecciones-cataluna.html>
- Leith, S. [trad. Urrutia, B]. (2012). *¿Me hablas a mí? La retórica de Aristóteles a Obama*. Madrid: Taurus.
- Luci Corneli Sul·la*. Dins *Gran Enciclopèdia Catalana*. Recuperat 7 de setembre 2021, des de <https://www.enciclopedia.cat/ec-gec-0064525.xml>
- Marc Tul·li Ciceró*. Dins *Gran Enciclopèdia Catalana*. Recuperat 16 de maig 2021, des de <https://www.enciclopedia.cat/ec-gec-0017728.xml>
- Merayo, A. (2012). *Curso práctico de técnicas de comunicación oral*. (3a ed.). Madrid: Tecnos.
- Pina Polo, F. (2020). *Cicero: The rise and fall of an upstart*. Recuperat el 23 de maig 2021, des de <https://www.march.es/events/103301/>
- Quint Hortensi Hòrtal*. Dins *Gran Enciclopèdia Catalana*. Recuperat 27 de novembre 2021, des de <https://www.enciclopedia.cat/ec-gec-0032981.xml>
- Quint Tul·li Ciceró. [trad. Carbonell, J i Mascaró, I]. (1996). *Manual per a unes eleccions: Textos antics per a un fet actual*. (1a ed.). Barcelona: La Magrana.
- Retòrica*. Dins *Diccionari de la llengua catalana*. Recuperat el 14 de maig 2021, des de <https://dlc.iec.cat/Results?DecEntradaText=ret%C3%B2rica&AllInfoMorf=False&OperEntrada=0&OperDef=0&OperEx=0&OperSubEntrada=0&OperAreaTematica=0&InfoMorfType=0&OperCatGram=False&AccentSen=False&CurrentPage=0&refineSearch=0&Actualitzacions=False>
- Retórico*. Dins *Diccionario de la Lengua Española*. Recuperat el 14 de maig 2021, des de <https://dle.rae.es/ret%C3%B3rico>

- RTVE. (2021). *Elecciones en Cataluña: Debate a nueve candidatos* [Vídeo]. Disponible a: <https://www.rtve.es/play/videos/especiales-informativos/elecciones-cataluna-debate-nueve-candidatos/5778220/>
- Rubio, J i Puigpelat, F. (2007). *Com parlar bé en públic*. (1a ed.). Barcelona: Mina.
- Ruiza, M., Fernández, T. i Tamaro, E. (2004). *Biografía de Marco Tulio Cicerón*. Recuperat el 23 de maig 2021, des de <https://www.biografiasyvidas.com/biografia/c/ciceron.htm>
- Sanz, J. (2018). *La campaña electoral en la Antigua Roma*. Recuperat el 3 d'agost 2021, des de <https://www.eleconomista.es/historia/noticias/9548526/11/18/La-campana-electoral-en-la-Antigua-Roma-asi-era-la-pegada-de-carteles.html>
- Torrent, A i Vilanova, F. (2016). *Llatí: 1r de batxillerat*. (1a ed.). Barcelona: Barcanova.
- Torrent, A i Vilanova, F. (2019). *Llatí: 2n de batxillerat*. (1a ed.). Barcelona: Barcanova.
- TV3. (2021). *Minut d'or de Pere Aragonès* [Vídeo]. Disponible a: <https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/debat-eleccions-al-parlament-de-catalunya-2021/minut-dor-de-pere-aragones-erc/video/6083589/>

13. Annexos

13.1. Entrevistes a professionals

13.1.1. Xavier Peytibi

Politòleg especialitzat en relacions internacionals i consultor de comunicació política i pública a Ideograma, assessoria de comunicació dedicada a la realització de campanyes electorals, a la comunicació estratègica, política i pública institucional.

Vostè creu que és important tenir en compte la base llatina de retòrica i oratòria a l'hora d'oferir discursos polítics de la millor manera? Si és que sí o que no, per què?

JV Foix deia que per a ser modern, cal llegir els clàssics, i hi estic d'acord. La base llatina de retòrica i oratòria ens permet entendre, encara avui en dia, com expressar-nos, com empatitzar, com emocionar, a través de les paraules i, sobretot, com aconseguir ser memorables.

És obvi que els discursos polítics varien segons si són preelectorals o són per a una sessió de control assídua. Segons el seu punt de vista, quines són les diferències més notòries entre cadascun?

Crec que es podrien diferenciar més aviat en “de míting” i “polítics”. Els primers busquen activar, mobilitzar, mostrar energia als seus, i alhora, mostrar capacitat de lideratge. Els segons, tot i que també poden ser com els primers, són més seriosos, més de gestió i de mostrar capacitat.

Com a professional de l'àmbit de la política, què opina vostè de la rellevància del llenguatge no verbal?

És una eina indispensable per a la comunicació, i cal formar -i formar- polítics i polítiques, ja que una bona comunicació no verbal ajuda, i molt, a generar percepcions de lideratge. Una mala comunicació no verbal és, de totes totes, mala comunicació.

Abans de la celebració de les eleccions catalanes d'aquest any, es van retransmetre diversos debats preelectorals, quines creu que són les

qüestions que s'han de tenir en compte per tal de destacar envers els altres?

Missatges clars, curts, enumerats, ajudar-se de la comunicació no verbal, dominar les posicions d'escolta (el que apareix a les càmeres quan no s'està parlant), humor i frases clau en el moment adequat.

Darrerament i enllaçant la pregunta anterior, si ens centrem en el contingut del conegut com a "minut d'or" d'aquest tipus de debats, m'agradaria saber què creu vostè que s'ha de transmetre als oients per tal de persuadir-los i convèncer-los i finalment, obtenir el seu vot?

El que cal és que recordin aquest contingut. Si no ho fan, si no destaca o es diferencia de la resta, no funcionarà. Aquest és el problema, que molt sovint s'intenten fer coses molt efectistes, però incoherents, i que no són recordades o, pitjor encara, són recordades per a mal.

13.1.2. Alex Comes

Alex Comes, llicenciat en Ciències Polítiques i de l'Administració i també en Periodisme, a més de postgraduat en comerç exterior, és director de *La Base*, empresa especialitzada en assumptes públics i en comunicació política i institucional.

Vostè creu que és important tenir en compte la base llatina de retòrica i oratòria a l'hora d'oferir discursos polítics de la millor manera? Si és que sí o que no, per què?

Fonamental. Les formes i els canals de comunicació han canviat, i progressat, moltíssim en els darrers anys, però la retòrica i l'oratòria que gastem, no es diferencia massa de la que gastaven els clàssics. De fet, m'atreveria a dir que els grans manuals d'oratòria i retòrica de fa milers d'anys són més vigents que, per posar un exemple, un llibre sobre comunicació política digital de fa 10 anys.

És obvi que els discursos polítics varien segons si són preelectorals o són per a una sessió de control assídua. Segons el seu punt de vista, quines són les diferències més notòries entre cadascun?

Jo crec que en aquest cas la diferència principal és l'objectiu que tinga cada missatge, i no tant en quin context es realitza. Hi han missatges que han de ser més emotius, altres més ideològics, altres més seriosos, altres més de gestió. I segons el tipus de missatge que cal emetre en cada moment, ja es deuria adaptar al context indicat.

Com a professional de l'àmbit de la política, què opina vostè de la rellevància del llenguatge no verbal?

El llenguatge no verbal és fonamental en la política i, per tant, en la comunicació política. Les paraules van acompanyats de tots els gestos i símbols que l'envolten i reforcen, o contradiuen, els missatges que emeten els diferents càrrecs polítics.

Abans de la celebració de les eleccions catalanes d'aquest any, es van retransmetre diversos debats preelectorals, quines creu que són les qüestions que s'han de tenir en compte per tal de destacar envers els altres?

Tots els missatges polítics, i més si són missatges que s'emeten directament als mitjans de comunicació, com els debats electorals, han de ser curts, simples d'entendre, enumerats i empàtics. A més, hem d'intentar colar xicotets "titulars" que permeten que tant mitjans de comunicació com els nostres activistes les utilitzen per a vendre just les paraules que nosaltres desitgem.

Darrerament i enllaçant la pregunta anterior, si ens centrem en el contingut del conegut com a "minut d'or", d'aquest tipus de debats, m'agradaria saber què creu vostè que s'ha de transmetre als oients per tal de persuadir-los i convèncer-los i finalment, obtenir el seu vot?

Aquest tipus de discursos, coneguts com a minuts d'or, tenen, des del meu punt de vista, dos objectius principals; primer, ha de ser un discurs motivador i captivador que explique, d'una manera completament emocional, les raons per les quals la ciutadania decideix votar-te a tu enfront de la resta de candidatures i que ajude a consolidar el storytelling de la campanya; segon, han de tindre un ritme, una estructura i un llenguatge dinàmics, amb un

missatge creïble, que permeta que aquests missatges es viralitzen a través de les eines digitals amb l'objectiu d'augmentar al màxim l'abast. Això sí, no cal sobreactuar, perquè el que ha de ser alguna cosa que siga favorable, pot acabar convertint-se en quelcom paregut a un mem.

13.1.3. Mireia Castelló

Mireia Castelló, politòloga especialitzada en comunicació política i màrqueting, a més, és subdirectora de *Beers@Politics*, plataforma de comunicació política en espanyol.

Vostè creu que és important tenir en compte la base llatina de retòrica i oratòria a l'hora d'oferir discursos polítics de la millor manera? Si és que sí o que no, per què?

Sens dubte, la base llatina fixada per Aristòtil continua sent la guia que tot escriptor de discursos segueix quan es planteja un discurs. La principal virtut de la base llatina és que estructura de forma precisa els elements bàsics i estratègics de la comunicació. Per exemple, planificar un discurs definint l'estructura clàssica de l'Ethos (els valors), el Pathos (les emocions) i el Logos (els fets i les dades) és una forma eficaç i necessària si volem que el discurs sigui memorable i persuasiu.

És obvi que els discursos polítics varien segons si són preelectorals o són per a una sessió de control assídua. Segons el seu punt de vista, quines són les diferències més notòries entre cadascun?

Tot i que la frontera entre els moments electorals ha anat desapareixent, i ara, en política, estem en el que anomenem "campanya permanent", hi ha diferències destacades, sobretot pel que fa al contingut, la forma i a l'execució. En els discursos electorals primen els missatges mobilitzadors i l'emotivitat, però insisteixo en el fet que actualment fins i tot en els discursos parlamentaris ordinaris es tendeix a la simplificació que era més pròpia de períodes electorals per tal de guanyar visibilitat i notorietat.

Com a professional de l'àmbit de la política, què opina vostè de la rellevància del llenguatge no verbal?

El llenguatge no verbal és igual d'important que les paraules, especialment tenint en compte la rellevància de les xarxes socials en la comunicació política actual, on les imatges tenen un paper cabdal. Per tant, cal planificar amb la mateixa precisió i ser igual d'estratègics tant els discursos que pronunciem com les imatges que generem.

Abans de la celebració de les eleccions catalanes d'aquest any, es van retransmetre diversos debats preelectorals, quines creu que són les qüestions que s'han de tenir en compte per tal de destacar envers els altres?

Que els temes sobre els quals giri el debat siguin els més favorables per la candidatura i que el nostre candidat centri el debat, aquests dos elements considero que són els més importants. La preparació dels debats és treball en equip i cal preparar i preveure tots els aspectes possibles: "moments" estratègics, afinar bé en qui seran els nostres adversaris, la comunicació pre i post debat, etc. Per tant, una bona preparació també és la clau de l'èxit.

Darrerament i enllaçant la pregunta anterior, si ens centrem en el contingut del conegut com a "minut d'or", d'aquest tipus de debats, m'agradaria saber què creu vostè que s'ha de transmetre als oients per tal de persuadir-los i convèncer-los i finalment, obtenir el seu vot?

El minut d'or és un dels moments que més audiència i repercussió té dels debats, per tant cal preparar-lo a consciència. En aquest sentit, cal que el candidat sintetitzi en aquest minut per què ell és millor que els altres, quines són les seves propostes, els seus valors, i fer-ho amb naturalitat, mostrant empatia i proximitat amb l'espectador. Es tracta, doncs, d'un moment complex que, insisteixo, cal planificar i preparar profundament.

13.1.4. Eulàlia Solé

Graduada en Ciències Polítiques i de l'Administració. Professora associada de la Universitat Pompeu Fabra. Coordina i imparteix l'assignatura optativa "Oratòria i discurs polític". Va treballar com a cap de gabinet del Conseller d'Acció Exterior al Govern de la Generalitat de Catalunya i va coordinar la campanya electoral del candidat Ernest Maragall a les eleccions municipals del

2019. Col·labora regularment a programes d'actualitat com el *Tot Es Mou* (TV3) i *No ho sé* (RAC1).

Vostè creu que és important tenir en compte la base llatina de retòrica i oratòria a l'hora d'oferir discursos polítics de la millor manera? Si és que sí o que no, per què?

És important tenir en compte quins són els fonaments de l'oratòria i la retòrica que van assentar els clàssics fa milers d'anys. Ells van ser els que van posar els fonaments de la democràcia i es van adonar que per ser escollits representats dels ciutadans i també poder-hi comunicar, calia tenir habilitats a l'hora de fer discursos. Tu pots tenir molt bones idees (i intencions) però si no les pots comunicar, et serviran de ben poc. Per aquest motiu ells, que eren uns grans pensadors, van dedicar-se a pensar i repensar quina era la millor manera de fer un discurs. Per això, encara a classe parlem de la tríada de la persuasió d'Aristòtil (logos, pathos, ethos) o el procés retòric de Ciceró, entre molts d'altres exemples. Ignorar el que ells van reflexionar sobre l'oratòria seria perdre molt coneixement d'aquesta disciplina. Evidentment, els temps han canviat, però la majoria d'aspectes que ells van teoritzar segueixen plenament vigents.

És obvi que els discursos polítics varien segons si són preelectorals o són per a una sessió de control assídua. Segons el seu punt de vista, quines són les diferències més notòries entre cadascun?

Els discursos polítics, com qualsevol altre discurs, varien segons el context (temporal, geogràfic...) i també varien segons el canal (acte electoral, acte per televisió/ YouTube, ràdio...), qui sigui el receptor, etc. Cal no perdre de vista que els bons discursos són aquells que saben llegir bé tots aquests elements. I efectivament, no és el mateix un discurs de campanya electoral que un discurs al Parlament.

Primer de tot, perquè el context no és el mateix: en una campanya electoral es prioritzen les emocions i els valors (pathos i ethos), l'objectiu consisteix a convèncer els votants, molts cops cal confrontar-se o contraposar-se a l'adversari... i tot això es veu reflectit en els discursos, que sovint són més emocionals, més extravertits en la comunicació paraverbal i no verbal... Però a més, també s'espera que el públic reaccioni, doni suport al candidat, i per això també hi ha pauses perquè els assistents a l'acte aplaudeixin. A més, un acte

electoral també pot permetre que l'escenografia sigui més informal (seure en un tamboret alt).

En canvi, en una intervenció parlamentària, la legislatura ja està en marxa i això vol dir que l'objectiu és molt diferent. Ja no es vol convèncer els votants, sinó que es vol governar, donar la sensació de rigor i solidesa política (tant a aquells que no t'han votat com a aquells que t'han votat). Per això són discursos molt més estructurats, amb més logos (raó) i més serens. Normalment en una sessió d'aquest tipus el canal és molt diferent, ja que no tens públic i t'escolten tant els teus companys de partit però també els partits de l'oposició. A més, tot està molt més pautat i establert (els temps, però també el fet que hagi de parlar des d'un faristol, etc.).

Com a professional de l'àmbit polític, que opina vostè de la rellevància del llenguatge no verbal en la realització d'un discurs?

El llenguatge no verbal és CLAU en qualsevol discurs. També el paraverbal. I molts cops obviem aquest fet. És un dels grans errors que cometen molts oradors. Hi ha una anècdota que sempre expliquem a classe, que és que en el debat de Nixon contra Kennedy als Estats Units l'any 1960, la gent que va escoltar el debat per la ràdio va dir que clarament havia guanyat Nixon. En canvi, els que van veure'l per la TV van dir que clarament havia guanyat Kennedy. Si us mireu aquest document, veureu com Nixon estava suant, anava vestit menys elegant que Kennedy, no gesticulava bé... etc. En canvi, Kennedy dominava l'àmbit de la comunicació no verbal i paraverbal.

Quan un polític no et mira quan parla, què penses? Quan un polític llegeix el seu discurs te'l transmet igual de bé que quan no ho fa? Oi que queda més autèntic? Però si un polític no fa servir les mans, també ens transmetrà molt més. Fins i tot, un polític que sap moure's per l'espai, també guanyarà molt més. O què pensaràs si un orador mou el cap nerviosament mentre parla? O l'expressió facial... si un polític et diu que està molt enfadat, però fa cara de peix bullit, tu te'l creuràs? Un bon exemple de tot això podria ser el discurs que fa el Charles Chaplin en la pel·lícula "El gran dictador". I allà també s'hi veu molt clar com n'és d'important la comunicació paraverbal: l'entonació, el ritme, la vocalització, el volum... I per no parlar de la importància dels silencis! Tot això també ajuda a donar sentit al qual estem dient.

Al final l'important és que tot vagi ALINEAT amb les paraules. Jo a classe sempre dic que la comunicació verbal i paraverbal són molt importants perquè són els signes de puntuació, les negretes, els subratllats, els canvis de paràgraf o de capítol que tenim en el text escrit. En el text oral no tenim tots aquests elements i per tant necessitem fer gestos, silencis, ressaltar amb la mirada...

Abans de la celebració de les eleccions catalanes d'aquest any, es van retransmetre diversos debats preelectorals, quines creu que són les qüestions que s'han de tenir en compte per tal de destacar envers els altres?

Per començar, diria que els debats electorals s'han de repensar en molts sentits. No pots tenir 9 candidats debatent al mateix moment. És impossible fer una conversa comprensible amb tanta gent volent parlar. No es pot fer debats encotillats, tan marcats en el temps i sense poder fer cares a cara.

Dit això, es van parlar de molts temes, però cadascú enfocava els temes segons com li interessava. Cadascú utilitzava el "marc conceptual que més li convenia". Us recomano la lectura d'un petit llibre que es diu *No pensis en un elefant* de George Lakoff, el qual parla com és molt important per guanyar unes eleccions que es parli dels temes que a tu et fan guanyar i amb les paraules que t'ajuden al fet que el tema et beneficiï.

En aquest sentit, un dels temes cabdals era el del conflicte entre Catalunya i Espanya (que a més, en aquest cas era el motiu pel qual s'havien convocat eleccions, ja que hi havia hagut la inhabilitació del President Quim Torra) i va ocupar part dels debats. Tot i això, candidats com Pere Aragonès van intentar anar més enllà i parlar també de projecte de país, sense enfocar-se tant en el tema independentista. O per exemple, Salvador Illa va intentar parlar de tot el que havia fet bé el Gobierno de Pedro Sánchez. També es va parlar de temes que estan a l'ordre del dia, com és el feminisme o l'emergència climàtica. En canvi, es va parlar pràcticament zero de la cultura. Per la seva banda, VOX va voler parlar dels seus temes estrelles com la immigració o TV3. Per últim, la candidata Carme Chacón va intentar centrar el seu debat en temes econòmics.

Darrerament i enllaçant la pregunta anterior, si ens centrem en el contingut del conegut com a "minut d'or" d'aquest tipus de debats, m'agradaria saber què creu vostè que s'ha de transmetre als oients per tal de persuadir-los i convèncer-los i obtenir el seu vot?

En el minut d'or cal, precisament, tenir molt clar a quin tipus de votant vols convèncer. Normalment els partits tenen enquestes sobre quin tipus de votant estan dubtant (per exemple: la CUP podia tenir enquestes que hi havia possibles votants que dubtaven entre votar-los a ells o a Esquerra o Junts)... per tant, si aquest nombre de votants que se't pot "escapar" és prou important, tu has d'enfocar-te en aquests votants. De vegades el que vols és convèncer els teus votants que vagin a votar, perquè les enquestes diuen que hi ha perill de molt vot abstencionista. De vegades el que vols és fer dubtar a votants d'altres partits... Per tant, tenir l'objectiu clar és important per una campanya electoral, però en especial pels debats i pel minut d'or que se suposa que és el minut on es resumeix tot el missatge.

El minut d'or acostuma a estar MOLT assajat i mil·limetrat al minut. És important el QUÈ es diu i el COM es diu. Sobretot es necessita que hi hagi poques idees, però que quedin molt clares. És important que hi hagi emoció (i més concretament, que decideixis quina emoció vols transmetre: enfado, alegria, energia...) i que qui t'escolta se senti interpel·lat. Pel que fa a la comunicació no verbal, és important mirar a càmera i sobretot no semblar que dubtes. Només una persona capaç de fer un bon minut d'or pot donar la sensació que és capaç de governar un país!

13.1.5. Josep Maria Castellà

Professor titular de Filologia Catalana i Doctor en Lingüística per la Universitat Pompeu Fabra amb la tesi *La Complexitat lingüística en el discurs oral i escrit: densitat lèxica, composició oracional i connexió textual* (2002). A més, actualment és degà de la facultat d'Humanitats d'aquesta. Aquesta entrevista es va realitzar en línia i les respostes estan íntegrament transcrites de l'enregistrament de so.

Com a professional en l'àmbit de les humanitats creu que és important tenir en compte la base llatina de retòrica i oratòria a l'hora d'oferir discursos polítics de la millor manera? Si és que sí o que no, per què?

És obvi que la formació dels oradors és una part bastant oblidada en la formació que rebem els ciutadans del nostre país al segle XXI i també al segle XX. Això per què és així? Perquè al llarg dels segles, aquesta disciplina que anomenem retòrica es va anar perdent i en l'estudi de la llengua que pels llatins combinava gramàtica i retòrica. La retòrica amb el pas dels segles va anar perdent prestigi, es va veure com una cosa buida, per això, en l'actualitat a l'assignatura de llengua els estudiants estudien gramàtica.

La retòrica cau en desús com a disciplina, no pas l'ús de les regles de la retòrica per parlar en públic. És clar, la retòrica qui la va inventar? Els nostres avantpassats grecs i llatins, en realitat els van ser els grecs i els llatins ho varen afinar bastant especialment Ciceró. Si s'ensenyés retòrica, necessàriament s'hauria d'ensenyar la grega i llatina com a inici i es veuria com passen els segles i com s'adapta a l'actualitat. Els mitjans de comunicació i les possibilitats digitals i audiovisuals fan que no pugui ser la mateixa retòrica. Però, explicar retòrica implicaria explicar les bases. Això no és el mateix que dir que per parlar en públic s'hauria d'ensenyar Ciceró.

Quant a l'aspecte més polític del meu treball... analitzo la candidatura política i els diferents debats preelectorals que es van retransmetre als mitjans de comunicació, segons el seu criteri quines creu que són les qüestions que s'han de tenir en compte per tal de destacar envers els altres?

Destacar implica cridar l'atenció i cridar l'atenció persegueix una llei que és la llei de la percepció humana, dels mamífers i d'altres animals probablement insectes o rèptils. Nosaltres, els mamífers estem programats cognitivament per prestar atenció allò que és diferent, que canvia, allò que destaca. D'acord amb aquesta llei, el que és més diferent és el que ens sorprèn i ens sobta, allò que ens sobta moltes vegades ens sobta perquè és extraordinari o molt bell o molt lleig... La llei és aquesta, pràcticament es podria resumir en una frase "Com més grossa la diguis, més et prestaran atenció", encara que això no vol dir que més et votaran. És una mica una desgràcia de la

comunicació humana, és una llei immutable. Aquesta llei és aprofitada per determinada publicitat i per alguns polítics per fer agitacions i fer-se veure. A la teva pregunta, com ha de fer un polític per destacar? Bé, doncs, ha de dir coses que cridin l'atenció, remarcar un perfil propi i en funció del que vol aconseguir de l'audiència ha de destacar. Un altre element és el carisma, el lideratge, hi ha persones que per la seva personalitat, caràcter arrossegueu a l'oient.

Darrerament i enllaçant la pregunta anterior, si ens centrem en el contingut del conegut com a "minut d'or" d'aquest tipus de debats, m'agradaria saber què creu vostè que s'ha de transmetre als oients per tal de persuadir-los i convèncer-los i obtenir el seu vot?

En el minut d'or el que s'ha d'aconseguir és sintetitzar en poques paraules el missatge fonamental que vols fer arribar a aquells que t'escolten perquè et votin. Però no està gens clar que el que després citin als telenotícies sigui el minut d'or o una altra frase que hagi dit durant el debat. L'audiència del debat normalment és relativament petita, en canvi, determinada frase repetida en determinats telenotícies té molt més d'impacte. A més, és molt més que això, la televisió, el vídeo, les xarxes socials permeten fer una cosa que Pèricles podia fer, podia influir directament en els seus ciutadans no només perquè se'ls trobava pel carrer sinó perquè els tenia a l'assemblea. Això un polític de finals del segle XIX i la major part del segle XX d'un país no ho podia fer, arribava a través del diari. En canvi, la televisió li permet al polític arribar dins de cada casa. Llavors, què és el principal que arriba? Un eslògan, sí, molt bé, un minut d'or d'acord... però no, el principal que arriba és la impressió que com a personatge, personalitat fa aquella persona. Per a cada polític, pots tenir tres o quatre conclusions populars que venen de la imatge que estan donant, això és el que més queda sovint el vot es fa a partir d'això, a part de la fidelitat a un partit o a unes idees, es fa d'acord amb això.

Lamentablement és així, el vot normalment és més orientat per aquests clixés que fem de les persones i per unes certes fidelitats: "jo soc d'esquerres", jo soc de dretes, "jo soc catalanista", és a dir, unes fidelitats identitàries, encara que hi ha persones que no tant i que poden votar tant esquerres com dretes

segons l'època i aquestes són els que acaben decidint les eleccions, perquè els que són fidels, no decideixen res.

Creu que tothom podia ser un bon orador o polític? Qualsevol val? O és innat?

La resposta és no i l'he de matisar. També hem de diferenciar entre orador i polític, un orador no és només polític. Un bon polític té una part d'orador i una part de més coses. El que gairebé tothom pot fer amb preparació i entrenament és fer una representació en públic que arribi a les persones que té davant, per tant, té sentit fer-ho dins de l'ensenyament reglat. Per què dic gairebé tothom? Perquè hi ha algunes persones que tenen un trac escènic que va amb el caràcter, és una por, a aquestes persones parlar en públic els suposa una taquicàrdia, fins i tot, un desmai, entre un 3% i un 5% de la població que no podria parlar en públic. L'altre 95% sí que ho pot fer amb preparació, d'aquest percentatge hi ha un 30% que ho fa millor i que són oradors més bons i això ve pel caràcter, persones expressives, carismàtiques, et convencen. Aleshores hi haurà un 5% en la franja superior que seran oradors excel·lents, molt bons... per què?, per una combinació d'allò que és genètic, de la personalitat formada al llarg de la vida i de formació que han rebut. Per tant, tothom descartant el 5% que té por, ara com a missatge l'analista t'ha de dir que no tothom ho pot fer, el pedagog t'ha de dir tothom amb formació pot millorar molt.

Quina lectura em recomana vostè que pogués ajudar-me especialment per a la realització de la part pràctica del meu treball?

Primer voldria insistir-te en una idea, que és la tendència a la fragmentació dels discursos orals dels polítics, és una tendència general del discurs de la nostra societat i cultura a partir de l'aparició dels mitjans de comunicació i de la comunicació digital, en pantalla. En resum, la tendència a l'abreviació i la brevetat, i a la fragmentació és general en els discursos orals i escrits del segle XXI i dels que vindran, perquè és un discurs que apareix en pantalla tant si és oral com escrit.

Una versió contemporània, és a dir, del segle XX i XXI de la retòrica clàssica és una lingüística que es diu lingüística cognitiva i són els treballs de

cognitivism, és una cosa que està entre sociologia, psicologia i lingüística, el representat número u és un senyor nord-americà que es diu George Lakoff que va fer un llibre per al gran públic que es titula *No pensis en un elefant*, s'explica com els líders creen els estereotips que fan que la gent els voti o no. Jo crec que és la versió més moderna de la retòrica clàssica.